

PEDAGOGIK MAHORAT

2
2023

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2-son (2023-yil, mart)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2023

<https://buxdu.uz>

FILOLOGIYA VA TILLARNI O‘QITISH			
24.	<i>OMONOVA Dildora Nekmurod qizi</i>	Integrativ yondashuv asosida ona tili va o‘qish savodxonligi darsligida “Chumolining jasorati” mavzusidagi hikoyani o‘qitish mashg‘ulotining umumiy qurilishi	127
25.	<i>UMUROVA Ma‘rifat Yoshievna</i>	O‘quvchilarni ma‘naviy-axloqiy shakllantirishda xizmat qiladigan xalq qo‘shiqlarining o‘ziga xos xususiyati	132
26.	<i>ИСРАЙЛОВА Илона Халитовна</i>	Эффективность обучения медицинскому английскому языку при формировании коммуникативных навыков посредством аутентичных фильмов	136
ANIQ VA TABIIY FANLARNI O‘QITISH			
27.	<i>RASHIDOV Anvarjon Sharipovich, NURIDDINOV Javlon Zafarovich, ISAQOVA Umida Hamraql qizi</i>	Chizikli differensial tenglamalar sistemasini yechishda interfaol usullarning qo‘llanilishi haqida	143
28.	<i>JO‘RAYEV Akmal Razzoqovich, SHADIYEVA Nigora Sharipovna</i>	Dasturiy ta‘lim vositalari asosida talabalarning geografik obyektlarni 3D loyihalash va modellashtirish kompetentligini rivojlantirish modeli	149
29.	<i>МАРДОНОВ Санжар</i>	Совершенствование лабораторных курсов по биохимии для студентов медицинских вузов с использованием электронного учебника	156
30.	<i>САФАРОВА Нафиса Сулаймоновна</i>	Электрокимё асослари мавзусини интегратив ёндашув асосида ўқитиш методикаси (Тиббий кимё курси мисолида)	160
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT			
31.	<i>XODJAYEV Ravshan Ixanovich</i>	O‘zbekistonda jismoniy tarbiya va sport sohasini rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar	166
SAN‘AT			
32.	<i>BO‘RIBOYEVA Dilrabaxon Norboy qizi</i>	Muhandislik grafikasi fanlarini o‘qitishning innovatsion usuli	170
33.	<i>RO‘ZIYEV Erkin Iskandarovich, TOJIYEV Javlon Karimboyevich</i>	Texnologiya o‘qituvchilari tayyorlashda xalq hunarmandchiligi va amaliy san‘ati ta‘limi mazmunini takomillashtirish	177
34.	<i>ОСТОНОВА Гулшод Раззоқовна</i>	Ўқувчилар томонидан санъат асарларини идрок этиш ва тасаввур қилишнинг ўзига хос хусусиятларини ўрганиш муаммолари	187
35.	<i>SODIQOVA Aziza Hayitovna</i>	Tikuvchilik buyumlarini loyihalash jarayonida “easy design” (sodda loyiha) interfaol metodi	191
TA‘LIM MENEJMENTI			
36.	<i>САЙДОВА Зилола</i>	Генезис и современное состояние теории и практики системы управления в системе образования	197
MA‘NAVIYAT VA TARBIYA			
37.	<i>BURXANOV Taxir Maxammatjonovich</i>	Bo‘lajak ofitserlarda ma‘naviy fazilatlarni takomillashtirishning o‘ziga xos jihatlari	201
38.	<i>ORTIQOV Oybek Rustamovich</i>	Talabalarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirishda Husayn Voiz Koshifiyning ta‘limotidan foydalanish	206
PEDAGOGIK TA‘LIMOTLAR TARIXI			
39.	<i>ИЗБУЛЛАЕВА Гулчехра Валериевна</i>	Дидактические произведения как основа средств воспитания	211
40.	<i>QODIROVA Aziza Bekmurodovna</i>	Sayyid Burxoniddin Muhaqqiq Termiziy ijodida ijtimoiy-axloqiy munosabatlar	216

ЎҚУВЧИЛАР ТОМОНИДАН САНЪАТ АСАРЛАРИНИ ИДРОК ЭТИШ ВА ТАСАВВУР ҚИЛИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ МУАММОЛАРИ

*Остонова Гулиод Раззоқовна,
Тасвирий ва амалий санъат кафедраси
p.f.f.d (PhD) ўқитувчиси*

Ушбу мақолада умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларнинг тасвирий санъат фанида санъат асарларини идрок этиши ва тасаввур қилишнинг ўзига хос хусусиятларини ўрганиш муаммолари ва педагогик воситалар орқали ривожлантириши ҳақида сўз борган. Педагогик методлар озгаки, кўргазмали, амалий ёрдамида ўрганилди. Таълимнинг озгаки методи тушунтириши, ҳикоя, маъруза, суҳбат, таълимнинг амалий методлари ижодий, ёзма таҳлил, ёзма синов тест, педагогика таълим воситаларидан аудио материаллар, видео материаллар, musiқа, тақдимот, музей экспонатлари, кўргазмали қуролларидан фойдаланилди. Ўқувчилар томонидан санъат асарларини идрок этиши ва тасаввурини ривожлантиришида педагогик-психологик муаммолари ўрганилганлиги. Шу қаторда тасвирий санъат ўқитувчиларининг касб малака савиясини ўзига хос хусусиятлари ҳақида фикр юритилган.

***Калит сўзлар:** тасвирий санъат, педагогика, метод, восита, идрок, тасаввур, ўқувчи, ўқитувчи.*

ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ ОСОБЕННОСТЕЙ ВОСПРИЯТИЯ И ВООБРАЖЕНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ СТУДЕНТАМИ

В данной статье рассматривается развитие специфических особенностей восприятия и воображения художественных произведений в изобразительном искусстве учащихся общеобразовательных школ через учебные задачи и педагогические средства. Педагогические методы изучались с использованием устных, наглядных и практических методов. Объясняется устный метод обучения, использовались рассказ, лекция, беседа, практические методы обучения, творческий, письменный анализ, письменный контроль, педагогические средства обучения, аудиоматериалы, видеоматериалы, музыка, презентации, музейные экспонаты, наглядные пособия. Изучены педагогико-психологические проблемы развития восприятия и воображения художественных произведений учащимися. Кроме того, обсуждались особенности профессионально-квалификационного уровня учителей изобразительного искусства.

***Ключевые слова:** изобразительное искусство, педагогика, метод, инструмент, восприятие, воображение, ученик, учитель.*

PROBLEMS OF STUDYING THE SPECIFIC CHARACTERISTICS OF PERCEPTION AND IMAGINATION OF WORKS OF ART BY STUDENTS.

In this article, the development of specific characteristics of perception and imagination of works of art in visual arts of students of general secondary schools through learning problems and pedagogical tools. Pedagogical methods were studied using oral, visual, and practical methods. The oral method of education is explained, story, lecture, conversation, practical methods of education, creative, written analysis, written test, pedagogic educational tools, audio materials, video materials, music, presentation, museum exhibits, visual aids were used. Pedagogical-psychological problems in the development of perception and imagination of works of art by students have been studied. In addition, the special characteristics of the professional qualification level of visual art teachers were discussed.

***Key words:** Fine art, pedagogy, method, tool, perception, imagination, student, teacher.*

Қириш. Тасвирий санъат асарларини бадиий идрок қилиш шахсдан бевосита асарлардаги тимсолларда ифодаланган хулқ-атвор мотивлари, уларнинг ҳаракат хусусиятлари, асарда акс эттирилган умумий мазмун, предметлар, ранглар ва юкоридагиларни умумлаштирган ҳолда ҳиссий-эмоционал идрок қобилиятига эга бўлиш зарурлигини талаб қилади.

Санъат асарларини идрок этишда аналитик-схематик ёндашув сюжет умумий ҳолатини тез фаҳмлаб олишга имкон берса, уни ҳиссий идрок этиб, муаллиф ғоясини билиб олиш имкониятини пасайтиради.

Психологик-педагогик муаммолардан навбатдагиси – ўсмирлик даври бошланиши билан ўсмирлар шахсидаги психофизиологик ўзгаришлар ва бадий, жумладан, тасвирий санъат намуналарини идрок этишда қўлланилиб келаётган услубий ёндашув орасидаги тафовутдир. Бир томондан 5-7-синф ўқувчиларида ўз ёш даврига хос билиш ва ижодий фаолиятга, шу жумладан, тасвирий санъатни тушунишга бўлган эҳтиёж ва ҳаракат ошиб боради, иккинчи томондан, тасвирий санъат асарларини идрок этишга ўргатишда қўллаётган таълим усуллари ёш даврининг ўзига хос хусусиятларини етарли даражада қамраб олмаган бўлади.

Демак, энг катта муаммолардан бири таълимда ўқувчилар ёш хусусиятларининг етарли ҳисобга олинмаётганлиги билан боғлиқ. Тасвирий санъат дарсларида миллий маданият намуналарига эътибор талаб даражасида берилмаётганлиги ҳам ўқувчилар эстетик тарбиясида тўлиқ ишлатилмаётган потенциал имкониятларимиз борлигидан далолат беради. Бу тасвирий санъат бўйича умумий ўрта таълимдаги муаммолардан биридир. Мазкур жиҳат эса нафақат тасвирий санъатда, балки архитектура, шахарларимиз, қишлоқларимиз қиёфасини янгилашда ҳам кўзга ташланаяпти.

Тасвирий санъат дарсларини ўтиш учун ўқув-методик адабиётлар билан таъминланганлигимизни қисман қониқарли дейиш мумкин, аммо улар асосида замон талабида ишлайдиган тасвирий санъат бўйича махсус тайёрланган мактаб ўқитувчиларимиз сони кўп эмаски, бу сўнгги йиллари мазкур масалага етарлича эътибор қаратилмаётганлиги билан боғлиқ. Сўнгги ўн йил ичида олий таълим муассасаларида ушбу йўналиш бўйича ўқиган педагог кадрлар сон жиҳатидан ҳам, сифат (касбий малака) жиҳатидан ҳам халқ таълими эҳтиёжини қондира олаётган дейиш қийин. Умумий ўрта таълим мактаб ўқув юкмасида мазкур фанга ажратилган соатлар кўп бўлмаганлиги сабабли олий таълим муассасаларида ҳам тасвирий санъат йўналишига қабул квотаси кам ажратилади. Бу фанга бироз ўзгача муносабатда бўлингани учун (асосий фанлар сирасига кирмайди) тасвирий санъатдан дарс бераётганларнинг маълум қисми ўзга соҳа, йўналиш эгаси, яъни, номутахассислардир. Баъзи ҳолларда тасвирий санъат бўйича дипломга эга мутахассис бошқа фандан дарс беради.

Асосий қисм.

Умумий ўрта таълим тизимида ўқувчиларнинг тасвирий санъат ҳақидаги тасаввурларини ривожлантиришдаги иштирокчилар:

Ўқувчилар

Умумий ўрта таълим мактаб ўқувчиларида тасвирий санъат асарларининг идрок ва тасаввур қилинишини ривожлантириш қилинишининг ўзига хос хусусиятлари

Ўқитувчилар

Тасвирий санъат ўқитувчиларининг касб малака савиясини ўзига хос хусусиятларини аниқлаш

Таълим олувчи ва таълим берувчининг маълум мақсадга қаратилган, биргаликдаги фаолиятини ташкил қилишнинг муайян тизимга ва тартибга солинган йўл-йўриги

Таълим усули деганда, таълим жараёнида ўқитувчи ва ўқувчиларнинг қўйилган мақсадга эришишга қаратилган биргаликдаги фаолиятлари тушунилади. Ўқитиш усуллари таълим жараёнида ўқитувчи ва ўқувчи-талаба фаолиятининг қандай бўлишини, ўқитиш жараёнини қандай қилиб ташкил этиш ва олиб бориш кераклигини белгилаб беради.

- Оғзаки

- Кўргазмали метод

- Амалий метод

Таълимнинг оғзаки методи. Янги билимларни бериш усуллари билимлар манбаидир, яъни билимлар ҳамда таърифларни бериш;

- тушунтириш

- ҳикоя

- маъруза

- суҳбат

Ўқув материалларини *тушунтириш* – ўқитувчи томонидан ўтилаётган мавзунинг мазмунини характерлайдиган тушунча, таъриф, қонун ва қоидаларни ўқитишдир.

Тушунтириш методи орқали тасвирий санъат асарларини, ўқувчилар тасаввурларини ривожлантириш санъат асарлари таҳлили ёрдамида амалга оширилди.

Суҳбат. Суҳбат таълимнинг кенг тарқалган усули. Бу усул савол – жавоб усули деб ҳам юритилади. Суҳбатнинг тўрт хил тури мавжуд бўлиб, улар; янги билимлар беришда, билимларни

мустаҳкамлашда, олинган билимларни текширишда, ўтилган материалларни такрорлашда қўлланадиган суҳбатлардир.

Тадқиқотимизда ўқувчилар билан суҳбатлашиш орқали уларнинг тасвирий санъат ҳақидаги тасаввурларини ўрганиш ва уларни ривожлантиришда фойдаланилди.

Ҳикоя қилиш – ўқитувчи томонидан янги ўтилаётган мавзуга оид омил, ҳодиса ва воқеаларнинг яхлит ёки қисмларга бўлиб, образли тасвирлаш йўли билан ихчам, қисқа ва изчил баён қилинишидир.

Тадқиқотимизда асарлардаги сюжетлар ва асарлар тарихини ҳикоя қилиш орқали ўқувчиларда тасвирий санъат ҳақидаги тасаввурлари ривожлантирилди.

Таълимнинг кўргазмали методлари. Ўқитиш жараёнида кўргазмалилик усулидан фойдаланишнинг муҳимлиги ўқитувчининг ўрганилаётган нарса ва ҳодисаларни ҳиссий идрок этишга, уларни кузатиб мушоҳада қилишга ўқувчини ундаш, мантиқий ва назарий элементларининг бирлигига ишонч ҳосил қилишга, шунингдек, назарий билимларни амалиётда қўллай олишга ўргата билиши билан изоҳланади.

Таълим жараёнида кўргазмалилик усули намойиш этиш, иллюстрация ва экскурсия тариқасида олиб борилади. Ўқитишда намойиш этиш усулидан фойдаланиш материалларнинг характериға-мазмунуни, шакли ва ҳажмиға боғлиқдир.

- Намойиш методи
- Иллюстрация
- Экскурсия

Намойиш методи ўрганилаётган объект ҳаракат динамикасини очиб беришда қўл келади ва айни чоғда предметнинг ташқи кўриниши ва ички тузилиши ҳақида тўлақонли маълумот беришда кенг қўлланилади. Табиий объектларни намойиш қилишда одатда унинг ташқи кўриниши (шакли, ҳажми, миқдори, ранги, қисмлари, уларнинг ўзаро муносабатлари)ға эътибор қаратилади, сўнгра ички тузилиши ёки алоҳида хусусиятларини ўрганишга ўтилади.

Намойиш самараси кўп жиҳатдан ўқитувчининг билиш жараёни моҳиятан ўқувчиларнинг ёшиға мос ҳолда тўғри танланиши ҳамда мумкин қадар уларнинг диққатини намойиш этилаётган предметнинг муҳим жиҳатлариға йўналтиришиға боғлиқдир.

Намойиш методининг таълим воситаларидан фойдаланиб ўқувчиларнинг тасвирий санъат ҳақидаги тасаввурини ривожлантириш амалға оширилди.

Тасвир (иллюстрация) методи намойиш методига чамбарчас боғлиқ бўлса-да, дидактикада алоҳида ўрганилади. Иллюстрация нарса, ҳодисалар ва жараёнларни уларнинг рамзий кўринишлари – чизма, порт, расм, фотосурат, ясси моделлар ва бошқалар ёрдамида кўрсатишни тақозо этади.

Тасвирнинг самараси кўпинча ўқитувчи томонидан кўрсатув технологияси қай даражада ўзлаштирилганлигига боғлиқ бўлади. Кўрсатмалардан фойдаланишнинг билиш жараёнидаги дидактик аҳамияти ўрганилаётган объект моҳиятини тўлақонли ёрита олиши билан белгиланади. Аслида иллюстрациялар олдиндан тайёрланиб, дарс жараёнида зарур ўринларда керакли ҳажмда кўрсатилади, акс ҳолда улар сонининг ошиб кетиши ўқувчиларни ҳодиса моҳиятини англашда чалғитади. Айрим ҳолларда тарқатма материаллар (фотосурат, жадвал, табиий объектлар ва бошқалар) ёки техник воситалар хизматидан фойдаланишға тўғри келади.

Кўргазмали методлардан фойдаланишда самарадорликка эришиш учун қуйидаги шартларға амал қилиш мақсадға мувофиқдир:

- кўргазмалиликнинг ўқувчилар ёши ва ривожланиш даражасига мос келиши;
- намойиш этилаётган объектлар барча ўқувчиларға яхши кўриниб туриши;
- намойишда унинг бошланғич босқичи ва асосий жараён (ҳолат)ларнинг ажралиб туриши;
- тажрибалар намойиши макет, жиҳоз, қуроллар ёки тажриба схемасини чизиб кўрсатиш асосида ташкил этилиши;
- намойиш ва иллюстрация ўқув материалининг мазмуни билан уйғун бўла олиши лозим.

Иллюстрация ва картиналар ёрдамида ўқувчиларда тасвирий санъат ҳақидаги тасаввурларини ривожлантиришда фойдаланилди.

Таълимнинг ёрдамчи шакллариға **экскурсиялар** ҳам киради. Улар оммавий, гуруҳли ва кичик гуруҳли бўлиши мумкин. Ўқув экскурсиялари алоҳида фанлар ҳамда бир қанча фанлар бўйича ҳам режалаштирилади. Экскурсияни муваффақиятли ўтказиш учун ўқитувчи унга пухта тайёрланиши: объект ва маршрут билан олдиндан танишиб чиқиш, тўла режани ишлаб чиқиши, ўқувчиларни бўлажак топшириқларни бажаришға жалб эта олиши керак. Экскурсия режасида мавзу ва мақсад, объект, у билан танишиш тартиби, ўқувчилар идрок этиш фаолиятларини ташкил этиш, топшириқни бажариш учун зарур бўлган воситалар ва ускуналар, яқун ясаш кўрсатилади. Экскурсияни ўтказиш

методикаси мавзу, дидактик мақсад, ўқувчиларнинг ёши, уларнинг ривожланиши ҳамда экскурсия объектига боғлиқ бўлади.

Экскурсия методи орқали тасвирий санъат музейларидаги асарлар орқали ўқувчиларнинг тасвирий санъат ҳақидаги тасаввурларини ривожлантиришда фойдаланилди.

Таълимнинг амалий методлари. Ўқитишнинг амалий усулларига ёзма машқлар (масалалар ечиш, чизмалар тайёрлаш), тажриба – лаборатория типидagi машқлар (фронтал тажрибалар, лаборатория ишлари, амалиёт, ўқитишнинг техник воситалари ва бошқалар); меҳнат топшириқларини бажариш усуллари киради. Амалий методлар ўқитишнинг оғзаки ва кўрсатмали методлари билан узвий бирликда қўлланилади. Ўқитишнинг амалий усулларида фойдаланишнинг ижобий томони ўқувчиларни теварак – атрофдаги нарса ва ҳодисаларини мустақил кузатишга бўлган қизиқишини кучайтиради, уларда мустақиллик, фаоллик ва ташаббускорлик ортади. Амалий иш тажрибалари – кўникма малакалари, ҳосил қилинади ва меҳнат маданияти ривожланади.

- Ижодий
- Ёзма таҳли
- Ёзма синов тест

Ижодий машқ. Ушбу метод ўзига хос хусусиятга эга бўлиб, ўзига хослик масаланинг моҳиятини чуқур англаш, уни бажаришга нисбатан мустақил ёндашиш, далилларни саралаш ва ўқитувчи томонидан берилган топшириқни ижодий бажариш жараёнида билимларни қўллаш ва кенгайтириш каби ҳолатлар билан тавсифланади.

Билимлар манбаи ва материали сифатида аввал эгалланган ижодий ишлар тажрибаси, мавжуд билимлар, кузатувлар, шахсий тажриба, ўқилган ҳикоя, ижтимоий-фойдали ишларни бошқариш кабилар қайд этилади.

Ўқитувчининг раҳбарлиги: назарий материалларни ўзлаштирилишини таъминлаш, мавзунини фойдалаш, ижодий ишлар характерини белгилаш, уларнинг бажарилишини назорат ва таҳлил қилиш, синтезлаш, хатони кўрсатиш ҳамда тўғриладан каби ҳолатларда намоён бўлади.

Ижодий иш орқали ўқувчиларнинг тасвирий санъат тасаввурларини ривожлантиришга йўналтирилди.

Ёзма машқлар – фикрни ёзма, матн воситасида баён билиш шакли. Ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини назорат қилиш ва баҳолашнинг энг самарали усулларида бири бўлиб, уларнинг ижодий қобилиятларини баҳолаш имконини беради. Таълимнинг таркибий қисми сифатида зарурий кўникма ва малакаларни шакллантириш ҳамда мустаҳкамлаш мақсадида қўлланилади. Диктант, иншо, масала, мисол, шунингдек, реферат ёзиш ва тажриба моҳиятини ёритиш ҳам ёзма машқлар сирасига киради.

Ўқувчиларнинг тасвирий санъат тасаввурларини ривожлантиришда асарларнинг ёзма таҳлили орқали аниқланди.

Тест (инглизчадан “test” – синаш, текшириш, ўрганиш) – аниқ мақсад асосида муайян ҳолат даражасини сифат ва миқдорий кўрсаткичларда белгилашга имкон берувчи синов воситаси саналади.

Тест методи. Ушбу метод респондентлар томонидан муайян фан соҳами ёки фаолият (шу жумладан, касбий фаолият) бўйича ўзлаштирилган назарий билим ва амалий кўникма, малакалар даражасини аниқлашга хизмат қилади. Тест ўз моҳиятига кўра қуйидаги саволлардан иборат:

1. очик турдаги саволлар (респондентларнинг эркин, батафсил жавоб беришлари учун имкон берувчи саволлар);
2. ёпиқ турдаги саволлар (респондентлар “ха”, “йўқ”, “қисман” ёки “ижобий”, “қониқарли”, “салбий” ва ҳоказо тарздаги жавоб вариантларини танлаш орқали саволларга жавоб берадилар)
3. тўғри жавоб вариантлари қайд этилган саволлар (респондентлар ўз ёндашувларига кўра тўғри деб топган жавоб вариантини белгилайдилар)

Тест методини қўллашда аниқланиши зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларни туркум асосида берилишига эътибор бериш мақсадга мувофиқдир. Ушбу методнинг афзаллиги респондентлар жафобларини аниқ мезонлар бўйича таҳлил этиш имконияти мавжудлиги ҳамда вақтнинг тежалиши билан тавсифланади.

Ёзма синов тест орқали ўқувчиларнинг тасвирий санъат фани назарий ва амалий илмлари аниқланди.

Педагогика таълим воситалари.

- Аудио материаллар
- Видео материаллар
- Мусиқа

Тақдимот

Музей экспонатлари

Кўргазма қуроллари

Аудио воситалар эшитиш орқали ахборотни ўрганиш, ўзлаштириш имкониятини берувчи магнитофон тасмаси, турли дисклар, бундан ташқари, мусиқа асбобларининг овози ва бошқа табиий овозлар булиши мумкин.

Хозирда кўпроқ аудиовизуал воситалар, яъни бир вақтнинг ўзида эшитиш ва кўришга хизмат қилувчи воситалар: кино ва бошқа овозли **видео** тасвирлардан фойдаланилади.

Бу педагогик воситалардан самарали фойдаланиш учун ўқувчининг қобилияти, имконияти, хусусиятлари ҳисобга олиниши мақсадга мувофиқ. Маълумки, ўқувчилар психологик жиҳатдан ташқи ахборотни кўпроқ кўриш ёки эшитиш, шунингдек, бошқа сезги аъзолари ёки ҳаракатлар орқали яхшироқ эслаб қолиб ўзлаштирувчилар тоифаларига ажратилади. Бу тоифалар қуйидаги хусусиятлари билан фаркланадилар:

Кўриш орқали хотирада сақловчилар — матн, схема, диаграмма, жадвалларни яхши эслаб қоладилар, хотираларида сақлайдилар ва қайта тиклай оладилар.

Эшитиш орқали хотирада қолдирувчилар — матнни, унинг мазмунини кимнингдир овози орқали хотираларида сақлаб қоладилар.

Ҳаракатлантирувчи куч орқали хотирада олиб қолувчилар — ёзиб-чизиб, тасвирлаб ёки қайта-қайта такрорлаш орқали хотираларида сақлайдилар.

Умумий ўрта таълим тизимида ўқувчиларнинг тасвирий санъат ҳақидаги тасаввурини ривожлантиришда аудио ва видео материаллардан фойдаланилди.

Аудио материал: мавзуга оид баҳор фаслини тараннум этувчи мусиқа ва эстрада йўналишида ижод қилган Зиёда Қобилованинг баҳор кўшиғидан фойдаланилди. Ўқувчиларни мусиқа ва кўшиқни эшитиб, шу баҳорни, тоғларни, қушлар сайрашиши эшитиб ва ҳоказоларни хаёлан тасаввур қилиб, ижод қилиб қоғозга тушириш учун фойдаланилди.

Видео материал: Видео материаллардан масалан 5- 6 синфлар учун мавзуга оид баҳор фасли намойиш этилди. Шу билан бирга гўзал, тинч осойишта Ватан манзараси кўрсатилди. Шу тинчликка шукрона қилиш, қадрига етиш, осойишталик туфайли баҳорда Навруз байрамлари ўтказилиши айтиб ўтилиб, баъзи бир нотинч давлатларда болалар ўқиёлмайқийналиб юрган болалар мисол келтирилиб видео материала кўрсатилди. Ватанни севиш ардоқлаш, ҳар бир қарич ерини қадрига етиш, шу Ватанга мос ақлли зукко, етук фарзандлар бўлиб етишиш имкони борлиги айтиб ўтиш мақсадида видео материаллар мисо тариқасида намойиш этилди.

Яна 7-синфлар учун мавзу бўйича портрет ишлари босқичлари видео материали ва расом Малик Набиевнинг “Амир Темур” портрети асарини таҳлил қилиш ва ўрганиш учун ўқувчиларга бизлар кимларнинг авлоди эканимиз ҳақида қисқача видео материалдан фойдаланилди. Мавзу бўйича “Амир Темур” портретини яратилиш тарихи ҳақида видео материалдан фойдаланилди.

Расом Музаффар Абдуллаевнинг “Усто кулол” асарининг таҳлил қилиш мақсадида ўқувчиларга меҳнатни севиш, ҳунарли киши хор бўмаслиги ва ҳар қанча ўқимасин инсонда ҳунар бўлиши кераклиги ва ҳар бир инсоннинг ота мерос ҳунарини давом эттириши кераклиги ҳақида қисқача видео материалдан фойдаланилди.

Ривожлантирувчи таълим ўқувчиларнинг ички имкониятлари ошириш ва уларни рўёбга чиқаришга йўналтирилади. Ривожлантирувчи таълимда, кўпроқ, тренинглардан фойдаланилади. Тренинглар таълим олувчиларда муайян билимларни пухта ўзлаштириш, уларни амалиётда самарали қўллай олишга доир кўникма-малакаларни шакллантиришга, бу жараёнда уларнинг мавжуд имкониятларини тўла рўёбга чиқаришга ёрдам беради. Бугунги кунда узлуксиз таълим тизимида ривожлантирувчи таълимни қўллашда тақдимотлардан ҳам самарали фойдаланиш тажрибаси тўпланди. Мазкур метод таълим олувчиларда ўқув фаолиятини ташкил этишга ижодий ёндашиш, ўз устида ишлаш, мустақил таълим олиш кўникмаларини ҳам ривожлантиришга ёрдам беради.

Умумий ўрта таълим тизимида ўқувчиларнинг тасвирий санъат ҳақидаги тасаввурини ривожлантиришда мавзу юзасидан ҳар бир синф кесимида масалан; баҳор манзараси ишлаш ёки портрет композицияси мавзусида ишлаш йўллари кўрсатилган тақдимотлардан фойдаланилди. Тақдимотлар орқали ўқувчиларни тасвирий санъатга қизиқишлари бойитилди ва қизиқтирилди, уларнинг ҳам зўр тасвирий санъат асарларини яратиш ва ишлашнинг йўллари кўрсатилди. Ўқувчилар тақдимотга қараб ўзлари ижод қилдилар.

Кўргазмали методларнинг намойиш, тасвирлаш, экскурсия каби турлари мавжуд.

Кўргазмали методлардан фойдаланишда қуйидаги шартларга амал қилиш лозим:

- кўргазмалиликнинг ўқувчилар ёши ва ривожланиш даражасига мос келиши;

- намоиш этилаётган объектларнинг барча ўқувчиларга яхши кўриниб туриши;
- намоишда бошланғич босқич ва асосий жараён (ҳолат)ларнинг ажралиб туриши;
- тажрибалар намоиши макет, жиҳоз, қуроллар ёки тажриба схемасини чизиб кўрсатиш асосида ташкил этилиши;
- намоиш ва иллюстрация ўқув материалининг мазмуни билан уйғун бўла олиши лозим.

Умумий ўрта таълим тизимида ўқувчиларнинг тасвирий санъат ҳақидаги тасаввурларини ривожлантиришда тажриба дарсларида мавзу асосидаги кўرғазмали қуроллардан фойдаланилди. Ўқувчиларнинг тасвирий санъат тасаввурини ривожлантириш мақсадида кўрғазмали асарлар ўқувчилар билан биргаликда таҳлил қилинди. Кўрғазмали қуроллар орқали асарлар таҳлил қилиниш натижасида ўқувчилар асарни ўзлари ижод қилиш қизиқишлари янада ортиб борди.

Экскурсия нарса ва ҳодисалар моҳиятини табиий шароитлар (ишлаб чиқариш муассасалари, фермер ва жамоа хўжаликлари, табиат) ёки махсус муассасалар (музей, кўрғазма заллари ва ҳ.к.)да бевосита ўрганилишини ташкил этишдир.

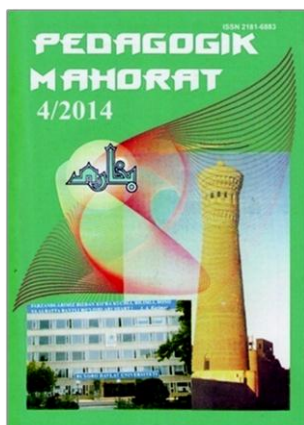

Хулоса.

Умумий ўрта таълим тизимида тасвирий санъат ҳақидаги тасаввурини ривожлантириш мақсадида ўқувчиларини режа бўйича тасвирий санъат музейларига экскурсия ташкил этилди. Тасвирий санъат музейида асарларни таҳлил қилишда музей ходими ёрдамидан фойдаланилиб асарлар таҳлил қилинди. Музейда рассомлар Малик Набиевнинг “Амир Темур” портрети асари, Ўрол Тансиқбоевнинг “Менинг дуторим” асари чуқурроқ таҳлил қилинди. Ўқувчилар томонидан санъат асарларини идрок этиш ва тасаввур қилинишини ривожлантиришда аудио ва видео материаллардан фойдаланилди.

Адабиётлар:

1. Орипов Б. Тасвирий санъатни ўқитишнинг замонавий педагогик технологияси, дидактикаси ва методикаси. Методик қўлланма. – Т.: Илм-зиё, 2013.
2. Ж. Ҳасанбоев, Ҳ. Сарибоев, Г.Ниезова, О. Ҳасанбоева, М. Усмонбоева. “Педагогика” ўқув қўлланма – Тошкент, Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси “Фан” нашриёти – 2006
3. Б.Н. Орипов. “Тасвирий санъат ва уни ўқитиш методикаси” Методик қўлланма. – Илм зиё – Тошкент 2013.
4. Абдурасулов С.Ф. Тасвирий санъат методикаси.- Тошкент, 2006

Buxoro davlat universiteti muassisligidagi
“PEDAGOGIK MAHORAT”
ilmiy-nazariy va metodik jurnali
barcha ta’lim muassasalarini
hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo‘llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o‘tamiz, maqola qo‘lyozmalari universitet tahririy-nashriyot bo‘limida qabul qilinadi.

Manzirimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi 11-uy
Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 219-xona

Tahririyat rekvizitlari:

Moliya vazirligi g‘aznachiligi

23402000300100001010

MB BB XKKM Toshkent sh. MFO 00014 INN 201504275

BuxDU 400110860064017094100079001

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlanitiramiz!

PEDAGOGIK MAHORAT Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2023-yil 2-son (90) 2001-yil iyul oyidan chiqa boshlagan. OBUNA INDEKSI: 3070	Buxoro davlat universiteti nashri Jurnal oliy o‘quv yurtlarining professor-o‘qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o‘qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo‘ljallangan. Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi. Nashr uchun mas’ul: Nigora SAYFULLAYEVA Musahhih: Sarvinoz RAXIMOVA Muharrir: Mexrigiyo SHIRINOVA	Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar. Bosishga ruxsat etildi 30.03.2023 Bosmaxonaga topshirish vaqti 31.03.2023 Qog‘oz bichimi: 60x84. 1/8 Tezkor bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog‘i – 20,6 Adadi – 100 nusxa Buyurtma № 21 Bahosi kelishilgan narxda. “Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Buxoro shahri M.Iqbol ko‘chasi 11-uy.